

5. ФІНАНСИ І ГРОШОВИЙ ОБІГ

УДК 336.71(477)

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Андросова О.Ф., к.е.н., доцент, Олійник О.І.

*Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64*

oleinik_1992@mail.ru

На підставі узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду управління фінансовою стійкістю фінансово-кредитних установ поглиблено економічний зміст нового напрямку статистики економіки банківської системи – статистики індикаторів фінансової стійкості. Проаналізовано динаміку індикаторів фінансової стійкості банківської системи України за період 2009-2013 років. Особливо представлений аналіз кожного індикатора фінансової стійкості депозитних корпорацій України за 2009-2013 роки. Виявлено спроможність банківської системи України здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями з операцій грошового характеру; здатність банківської системи України щодо поглинання збитків; активність роботи банків України з проблемними активами; наявність прибутку на активи банківського сектора України; напрям управління нормою прибутку на капітал як інтегрований показник; здатність утворення чистого процентного доходу за допомогою загальних активів; стан співвідношення ліквідних активів до сукупних активів банківської системи України; рівень стабільності співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу банківського сектора України; значення показників ліквідності та здатність банків України протистояти потрясінням, від яких може втратитись довіра до банківського сектора з боку учасників ринку або вкладників; стан довіри населення до банківської системи України. Обґрунтований висновок щодо стану банківської системи України за отриманими результатами аналізу динаміки кожного з показників. Визначено відносність методики оцінки фінансового стану банківської системи України за індикаторами фінансової стійкості. Наведено пропозиції щодо покращення фінансової стійкості банків. Намічені найголовніші напрями забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. Наведені шляхи збереження фінансової стійкості України.

Ключові слова: капітал, капіталізація, прибуток, платоспроможність, ліквідність, стабільність, фінансова стійкість, банківська система, банківський сектор, фінансовий сектор, показник, індикатор, норматив.

Андросова Е.Ф., Олейник О.И. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЕЕ СТАБИЛЬНОСТИ / *Запорожский национальный технический университет, Украина*

На основании обобщения зарубежного и отечественного опыта управления финансовой устойчивостью финансово-кредитных учреждений углублено экономическое содержание нового направления статистики экономики банковской системы – статистики индикаторов финансовой устойчивости. Проанализирована динамика индикаторов финансовой устойчивости банковской системы Украины за период 2009-2013 годов. Отдельно представлен анализ каждого индикатора финансовой устойчивости депозитных корпораций Украины за 2009-2013 годы. Выявлена способность банковской системы Украины осуществлять расчеты по своим обязательствам с операций денежного характера; способность банковской системы Украины по поглощению убытков; активность работы банков Украины с проблемными активами; наличие прибыли на активы банковского сектора Украины; направление управления нормою прибыли на капитал как интегрированный показатель; способность образования чистого процентного дохода с помощью общих активов; состояние соотношения ликвидных активов к совокупным активам банковской системы Украины; уровень стабильности соотношения чистой открытой позиции в иностранной валюте к капиталу банковского сектора Украины; значения показателей ликвидности и способность банков Украины противостоять потрясениям, от которых может утратиться доверие к банковскому сектору со стороны участников рынка или вкладчиков; состояние доверия населения к банковской системе Украины. Обоснован вывод о состоянии банковской системы Украины по полученным результатам анализа динамики каждого из показателей. Определены

относительность методики оценки финансового состояния банковской системы Украины по индикаторам финансовой устойчивости. Приведены предложения по улучшению финансовой устойчивости банков. Намечены главные направления обеспечения финансовой стабильности банковской системы Украины. Приведены пути сохранения финансовой устойчивости Украины.

Ключевые слова: капитал, капитализация, прибыль, платежеспособность, ликвидность, стабильность, финансовая устойчивость, банковская система, банковский сектор, финансовый сектор, показатель, индикатор, норматив.

Androsova O., Oliinik O. THE CURRENT STATE OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SECTOR IN UKRAINE AND WAYS TO IMPROVE ITS STABILITY / *Zaporozhye National Technical University, Ukraine*

Based on the synthesis of foreign and domestic experience in managing the financial stability of the financial lending institutions – deepening the economic content of the new direction of the economy of the banking system statistics – statistical indicators of financial stability. The dynamics of indicators of financial stability of the banking system of Ukraine for the period of 2009-2013 years. Separately, an analysis of each indicator of financial stability of the depository corporations Ukraine for 2009-2013 years. The ability of the banking system of Ukraine to make payments on its obligations to the pecuniary nature of operations; the ability of the banking system of Ukraine on the absorption of losses; Activity of the Ukrainian banks with troubled assets; availability of return on assets of the banking sector of Ukraine; direction control rate of return on capital as an integrated indicator; forming ability of net interest income with the help of total assets; state the ratio of liquid assets to total assets of the banking system of Ukraine; level of stability ratio of net open foreign currency position of the banking sector to the capital of Ukraine; value of liquidity and the ability of banks to withstand shocks of Ukraine, from which may lose confidence in the banking sector on the part of market participants or contributors; state of public confidence in the banking system of Ukraine. The conclusion about the state of the banking system of Ukraine to the results of analysis of the dynamics of each of the indicators. Determine the relative methods of assessing the financial condition of the banking system of Ukraine on indicators of financial stability. Given suggestions for improving the financial stability of banks. Outlined the main directions to ensure the financial stability of the banking system of Ukraine. Shows ways to preserve financial stability in Ukraine.

Key words: capital, capitalization, profitability, solvency, liquidity, stability, financial stability, banking, banking sector, financial sector, index, indicator, standard.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одна з проблем банківської системи – це підтримування її ефективності, надійності, а також стабільності, внаслідок чого банки можуть сповна здійснювати покладені на них функції та гарантувати економіці необхідну кількість фінансових ресурсів. У даний час у всьому світі простежується тривала фінансова криза, а також існують проблеми в банківських секторах економік різних країн. Світова економіка перебуває в стані спаду, існує ймовірність нової кризової хвилі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значна увага дослідженню головних аспектів запоруки фінансової стійкості фінансово – кредитних установ, а саме банків, та їхній ролі в економіці ринкової системи приділяється в наукових працях відомих зарубіжних та вітчизняних учених, а саме: О. І. Барановського [1], О. В. Васюренка [2], О. М. Колодізева [3], В. В. Коваленко [4], В. В. Литвинова [5], М. Д. Алексеєнко, В. В. Вітлінського, О. Д. Василика, А. М. Герасимовича, О. Д. Заруби, С. Ф. Голов, О. В. Дзюблюка, Б. С. Івасіва, Т. Т. Ковальчука, І. М. Лазепка, В. П. Малюкова; західних економістів: Е. І. Альтмана, К. А. Блумфілда, Є. Ф. Бріхема, Е. Белтенспергера, Е. Долана; російських учених: Л. Г. Батракової, В. В. Іванова, О. І. Лаврушина, Ю. С. Масленченкова, Г. С. Панової.

Згідно з дослідженнями О. І. Барановського, ситуація в банківській системі може вважатись кризовою, якщо є принаймні одна з таких умов [1]:

- частка активів, що не працюють, у сукупному обсязі активів перевищує 10%;
- витрати на відновлення банківської системи перевищують 2% ВВП;
- проблеми банківського сектора спричиняють націоналізацію істотної частки банківського сектору;

– відбувається масове вилучення депозитів чи накладаються обмеження за їх виплатами, оголошуються «банківські канікули».

Васюренко О. В. зазначає, що стабільність банківської системи є чинником забезпечення стабільності фінансової та економічної систем і економічної безпеки держави. На сьогоднішній день сприяння або її забезпечення є однією з основних функцій центральних банків [2].

Удосконалення корпоративного управління та його вплив на процеси капіталізації банківських установ в Україні, за О. М. Колодізєвим, повинно здійснюватися в напрямі розкриття структури власності та нарощення статутного капіталу банків, активізації діяльності фондового ринку, зменшення ризику репутації та підвищення рівня довіри населення до банків. Вирішення цих питань сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків, дасть змогу вирішити проблему економічної безпеки банківської системи країни, її надійності, фінансової стійкості та ефективності функціонування [3].

Специфічні властивості оцінки фінансової стійкості банку повинні мати прояв в антикризовому управлінні і містити [4]:

- вивчення нових якостей розвитку банку як об'єкта управління в результаті розвитку фінансової і банківської системи;
- виявлення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку об'єктів і суб'єктів банківської системи;
- визначення меж експертного знання менеджера і експертних систем, що використовуються в діагностиці кризи, її попередження і виходу з неї;
- моніторинг за зміною стану ситуації в банківській сфері в умовах високої ентропійності ринкового макросередовища банків;
- необхідність підвищення ефективності антикризових і прогностичних функцій діагностики.

Згідно з дослідженнями В. В. Литвинова, ефективність функціонування банківської системи країни визначається фінансовим станом кожного окремого банку. У посткризовий період особливої важливості набуває оцінка та аналіз фінансового стану банків для попередження кризової ситуації та подальшого їх функціонування. Оцінка фінансового стану банку характеризується значною кількістю абсолютних і відносних показників, що ускладнює отримання узагальненої оцінки фінансової стійкості банку, тому виникає необхідність у розробці методичного підходу до оцінки, який дозволить інтегрувати вихідну інформацію й отримувати єдине значення [5].

Однак, незважаючи на значний обсяг вагомих наукових робіт з досліджуваних питань, можна констатувати, що саме цей напрям не знайшов достатнього висвітлення в теорії та практичних розробках.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз особливостей фінансової стійкості банківської системи України та виявлення можливих джерел нарощування банківського капіталу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Новий напрям статистики економіки банківської системи, в якому враховується загальний вплив різноманітних факторів та заповнюється проміжок між статистикою макроекономіки та даними мікропруденції – статистика індикаторів фінансової стійкості.

Індикаторами фінансової стійкості вважаються показники фінансового стану та стабільності фінансових організацій країни та їх контрагентів із підрозділу не фінансових об'єднань, а

також сектору домашніх господарств. У даних міститься інформація основних індикаторів фінансової стійкості депозитних корпорацій (банків) про достатність капіталу, якість активів, прибуток та рентабельність, ліквідність, чутливість до ризику на ринку, а також вихідні дані для складання рекомендованих індикаторів фінансової стійкості. Такі індикатори дають можливість мати точне уявлення про ринки діяльності фінансових установ.

Саме в макропруденційному аналізі набули поширення індикатори фінансової стійкості. У цьому аналізі містяться оцінка та контроль сильних сторін та вразливих місць фінансових систем для того, щоб підвищувати фінансову стійкість, а конкретно знижувати ймовірність банкрутства фінансової системи.

Міжнародним валютним фондом передбачена компіляція та поширення країнами 40 індикаторів фінансової стійкості: 25 індикаторів для сектора депозитних корпорацій (із яких 12 основних) і 15 індикаторів для клієнтів сектора депозитних корпорацій [6].

Для того, щоб краще розуміти процеси, які очікуються в сфері фінансової стійкості банків України, необхідно проаналізувати динаміку індикаторів фінансової стійкості банківської системи України за 2009-2013 роки.

Таблиця 1 – Індикатори фінансової стійкості депозитних корпорацій України за 2009-2013 роки

Україна	Період				
	2009	2010	2011	2012	2013
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	18,08	20,83	18,9	18,06	18,26
Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів	14,23	15,11	13,99	13,77	13,89
Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	31,97	29,17	25,76	36,03	30,65
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	13,70	15,27	14,73	16,54	12,89
Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів					
Частка в сукупних валових кредитах: Резиденти	96,56	96,29	98,23	98,41	98,72
Частка в сукупних валових кредитах: Депозитні корпорації	2,67	3,36	4,71	2,80	1,99
Частка в сукупних валових кредитах: Центральний банк	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка в сукупних валових кредитах: Інші фінансові корпорації	1,82	1,70	1,92	1,90	2,05
Частка в сукупних валових кредитах: Сектор загального державного управління	0,75	1,12	1,00	0,68	0,63
Частка в сукупних валових кредитах: Нефінансові корпорації	60,00	63,53	67,13	71,01	73,48
Частка в сукупних валових кредитах: Інші сектори-резиденти	31,32	26,58	23,48	22,01	20,57
Частка в сукупних валових кредитах: Нерезиденти	3,44	3,71	1,77	1,59	1,28
Норма прибутку на активи	-4,46	-1,41	-0,62	0,47	0,24
Норма прибутку на капітал	-32,82	-9,82	-4,22	3,15	1,68
Співвідношення процентної маржі до валового доходу	66,76	65,98	63,07	64,15	58,56
Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	61,08	61,89	68,26	61,45	65,95
Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	11,45	18,84	18,65	22,15	20,63
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	35,88	91,19	94,73	90,28	89,11
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	28,51	21,61	8,41	2,50	6,94
Рекомендовані ІФС					
Депозитні корпорації					
Співвідношення капіталу до активів	13,10	14,63	14,76	15,03	15,06
Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу	169,21	161,21	164,46	172,91	172,05

Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів					
Частка в сукупних валових кредитах: Внутрішня економіка	96,56	96,29	98,23	98,41	98,72
Частка в сукупних валових кредитах: Країни з розвинутою економікою, за винятком Китаю	3,16	3,54	1,60	1,42	1,18
Частка в сукупних валових кредитах: Інші країни з економікою, що розвивається, включаючи Китай	0,28	0,17	0,17	0,17	0,10
Частка в сукупних валових кредитах: Африка	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
із них: Частка в сукупних валових кредитах: Нижня Сахара	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка в сукупних валових кредитах: Центральна та Східна Європа	0,02	0,02	0,05	0,08	0,03
Частка в сукупних валових кредитах: Співдружність Незалежних Держав та Монголія	0,24	0,15	0,11	0,07	0,05
Частка в сукупних валових кредитах: Азія, включаючи Китай	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка в сукупних валових кредитах: Близький Схід	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Частка в сукупних валових кредитах: Західна півкуля	0,01	0,01	0,01	0,03	0,03
Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу	0,03	0,33	1,13	1,25	1,30
Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу	0,04	0,04	0,10	0,09	0,13
Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу	4,45	3,22	5,12	3,71	3,83
Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат	40,67	40,73	38,91	41,32	41,04
Спред між ставками за кредитами та депозитами (базисні пункти)	586	721	567	485	383
Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками (базисні пункти)	2 499	1 790	2 900	4 494	6 490
Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)	45,27	56,01	61,19	69,80	73,34
Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів	52,59	48,23	42,13	37,66	34,72
Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань	55,83	51,25	49,76	49,22	43,25
Співвідношення чистої відкритої позиції за інструментами участі в капіталі до капіталу					
Ринки нерухомості					
Співвідношення кредитів на житлову нерухомість до сукупних валових кредитів	12,82	10,39	8,22	6,85	5,46
Співвідношення кредитів на комерційну нерухомість до сукупних валових кредитів	2,29	1,73	1,20	0,88	1,38

Джерело: складено авторами за матеріалами [6]

Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів називають нормативом адекватності регулятивного капіталу, який вважається одним із основних економічних нормативів діяльності банків. Цей показник має бути не меншим за 10%. Аналізуючи дані таблиці по даному показнику можна наглядно побачити, що за 2009-2013 роки норматив адекватності регулятивного капіталу збільшився з 18,09% до 18,26% на 0,18%. Оскільки цей показник перевищує встановлену норму, можна сказати, що банківська система України здатна в повному обсязі та у встановлені терміни здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями з операцій грошового характеру. Пряму залежність від показника має частка ризику власників банку. Чим більше норматив адекватності регулятивного капіталу, тим більша частка ризику, яку беруть на себе власники банку. Ризик вкладників та кредиторів має зворотну залежність від показника.

Співвідношення регулятивного капіталу першого рівня до зважених за ризиком активів має встановлений НБУ рівень у 9%. За даними таблиці видно, що за всі досліджувані роки цей показник перевищує встановлену норму. Загальне зменшення співвідношення регулятивного капіталу першого рівня до зважених за ризиком активів за 2009-2013 роки відбулося на 0,34%.

Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу за 2009-2013 роки зменшилось з 31,97% до 30,65% на 1,32%. Зменшення даного співвідношення відбулося за рахунок скорочення недіючих кредитів, а також за рахунок збільшення сукупного валового кредитного портфеля. Здатність банківської системи України поглинати збитки залишається на задовільному рівні.

Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів у 2009 році складало 13,7%, у 2013 році – 12,89%, тобто зниження на 0,81% за досліджуваний період, що свідчить про активну роботу банків з проблемними активами.

Загальне збільшення частки в сукупних валових кредитах резидентів відбулося на 2,12% з 96,56% у 2009 році до 98,72% у 2013 році. Із сукупних валових кредитів резидентів 73,48% відносяться до не фінансових корпорацій, що також має тенденцію росту з 60% у 2009 році. Іншим секторам-резидентам належить 20,57% частки в сукупних валових кредитах, які зменшились з 31,32% у 2009 році загалом на 10,75%. Частка сукупних валових кредитах депозитних корпорацій на 2013 рік складає 1,99% (у 2009 році – 2,67%), інших фінансових корпорацій – 2,05% (у 2009 році – 1,82%), сектора загального державного управління – 0,63% (у 2009 році – 0,75%). Частка в сукупних валових кредитах нерезидентів зменшилась з 3,44% у 2009 році до 1,28% на кінець 2013 року на 2,16%.

Нормою прибутку на активи є величина, що дорівнює відношенню валового прибутку до вирахування податків і відсотка по заборгованості до активів. Із 2009 по 2013 рік цей показник збільшився на 4,7%, але протягом 2009-2011 років він був від'ємний і складав –4,46%, –1,41%, –0,62% відповідно, що свідчить про відсутність прибутку на активи банківської системи України.

Норма прибутку на капітал – один з головних показників прибутковості банку. Цей показник є узагальнюючим щодо результативності діяльності банку та визначається відношенням чистого доходу до капіталу банку. Із даних таблиці видно, що у 2009, 2010 та 2011 роках норма прибутку на капітал була від'ємною та становила –32,82%, –9,82% та –4,22% відповідно. У 2013 році цей показник складав 1,68%, що свідчить про загальне збільшення на 34,5% за досліджуваний період. Від'ємне значення норми прибутку на капітал свідчить про те, що банківській системі України треба приділяти більше уваги управлінню нормою прибутку на капітал як інтегрованому показнику, що характеризує ефективність банківської діяльності, а також необхідно зменшувати або перебудовувати малоефективні активи.

Співвідношення процентної маржі до валового доходу на 2009 рік складало 66,76%, а на 2013 рік – 58,56%, що свідчить про загальне зменшення на 8,2%. За допомогою чистої процентної маржі можна оцінити, наскільки банки здатні утворювати чистий процентний дохід за допомогою загальних активів.

Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу у 2009 році складало 61,08%. До 2013 року даний показник набув загального збільшення до 65,95% на 4,87%.

Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів за даними таблиці за весь досліджуваний період зросло з 11,45% у 2009 році до 20,63% у 2013 році на 9,18%. У час фінансових криз значення співвідношення ліквідних активів до сукупних активів може мати тенденцію збільшення, що обумовлене зростанням норм обов'язкового резервування НБУ та спробами банків за рахунок накопичення активів підтримати свою ліквідність. У країнах із стабільними економіками значення цього показника знаходиться в межах 20-30%. Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів банківської системи України на кінець 2013 року перебуває в зазначених межах.

Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань ще прийнято називати нормативом короткострокової ліквідності. Цей показник визначає для банку ту обов'язкову мінімальну кількість активів, яка б забезпечувала виконання його зобов'язань на 1 рік. У 2009 році даний показник складав 35,88% та був найменшим за досліджувані 5 років. Збільшення відбулося в 2,5 разу, та на кінець 2010 року співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань становило 91,19%. За 2010-2013 роки норматив короткострокової ліквідності зазнав загального зменшення до 89,11% на 2,08%. Але, незважаючи на спад нормативу, даний показник знаходиться вище встановленої НБУ норми в 60%.

Як видно з даних таблиці, співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу найбільшого значення за досліджуваний період набуло у 2009 році та становило 28,51%. Загальне зменшення даного показника за досліджуваний період відбулося на 21,57% до 6,94% у 2013 році. Отже, співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу банківської системи України з критичного рівня у 2009 році набуло стабільності та підтримує цей рівень за своїм значенням і на кінець 2013 року.

Співвідношення капіталу до активів банківської системи України протягом 2009-2013 років, як видно з даних таблиці, має тенденцію до збільшення. Загальне зростання цього показника відбулося з 13,1% до 15,06% на 1,96%, тобто в 0,87 разу. Протягом досліджуваного періоду співвідношення капіталу до активів банківської системи України знаходиться вище встановленої норми у 8% за Базелем II.

Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу на кінець 2009 року складало 169,21%, а на кінець 2013 року – 172,05%. Загальне збільшення цього показника відбулося на 2,84%. Співвідношення великих позицій до капіталу банківської системи України перебуває в нормі, оскільки допустиме значення цього показника не повинне перевищувати 8-кратного розміру капіталу банку.

Співвідношення кредитів до сукупних валових кредитів внутрішньої економіки на 2009 рік складало 96,56%. Загальне збільшення відбулося на 2,16% до 98,72% у 2013 році. Частка в сукупних валових кредитах країн з розвинутою економікою, за винятком Китаю, зменшилась за досліджуваний період з 3,16% до 1,18% на 1,98%. Також зменшення набула частка в сукупних валових кредитах інших країн з економікою, що розвивається, за винятком Китаю – з 0,28% до 0,1%. Частка в сукупних валових кредитах Центральної та Східної Європи в період 2009-2013 років зросла з 0,2% до 0,3%. Зменшення частки в сукупних валових кредитах Співдружності Незалежних Держав та Монголії відбулося з 0,24% до 0,05% на 0,19%. Частка в сукупних валових кредитах Західної півкулі збільшилася до значення 0,3% в 2012 році з 0,1% в 2009-2011 роках, протягом 2013 року змін не було.

Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу протягом 2009-2013 років мало тенденцію зросту з 0,03% до 1,3%. Загальне збільшення відбулося на 1,27%, тобто в 43,3 разу. Збільшення відбулося за рахунок зростання валової позиції похідних фінансових інструментів в активах.

Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу у 2009 році становило 0,04%, а у 2013 році складало 0,13%. Загальне зростання даного показника відбулося на 0,09%, тобто в 3,25 разу.

Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу становило 4,45% на кінець 2009 року, а на кінець 2013 року – 3,83%. Загальне зменшення співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу відбулося на 0,62%.

Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат протягом 2009-2013 років залишалося майже на одному рівні. У 2009 році це співвідношення становило 40,67%, а у 2013 році – 41,04%. Загальне зростання цього показника відбулося на 0,37%.

Спред між ставками за кредитами та депозитами у 2009 році складав 586 базисних пунктів (далі по тексту б.п.), а у 2013 році – 383 б.п. Загальне зменшення спреда між ставками за кредитами та депозитами за досліджуваний період відбулося на 203 б.п. Показники ліквідності та серед між ставками за кредитами та депозитами мають зворотній зв'язок, що означає збільшення спреда при підвищенні показників ліквідності. Відповідно до цього, можна зробити висновок, що загалом за 2009-2013 роки показники ліквідності банківської системи України покращились та підвищилась здатність банків протистояти потрясінням, від яких може втратитись довіра до банківського сектора з боку учасників ринку або вкладників.

Загальне збільшення спреда між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками за 2009-2013 роки відбулося з 2499 б.п. до 6490 б.п. на 3991 б.п.

Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських) у 2009 році складало 45,27%, а у 2013 році – 73,34%. Загальне збільшення цього показника відбулося на 28,07%, тобто в 1,62 разу. Зростання цього показника відбулося за рахунок збільшення депозитів клієнтів. Збільшення депозитного портфеля свідчить про зростання довіри населення до банківської системи України.

Загального зменшення на 17,87% зазнало співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів. На кінець 2009 року цей показник складав 52,59%, а на кінець 2013 року – 34,72%. Зменшення співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів відбулося за рахунок збільшення обсягу сукупних валових кредитів.

Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань на кінець 2009 року складало 55,83%, а на кінець 2013 року – 43,25%. Загальне зменшення цього показника за досліджуваний період відбулося на 12,58% за рахунок збільшення сукупних зобов'язань банківської системи України.

Співвідношення кредитів на житлову нерухомість до сукупних валових кредитів зменшилося з 12,82% у 2009 році до 5,46% у 2013 році на 7,36%, тобто у 2,35 разу. Зменшення цього показника відбулося за рахунок зменшення обсягу кредитів на житлову нерухомість, тобто кредитів, наданих домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості.

Співвідношення кредитів на комерційну нерухомість до сукупних витрат за досліджуваний період з 2009 по 2013 рік зменшилось з 2,29% до 1,38% на 0,91%, тобто в 0,6 разу за рахунок зменшення кредитів на комерційну нерухомість, тобто кредитів, наданих не фінансовим корпораціям, на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості.

Як видно з таблиці індикатори, що відповідають за достатність капіталу у 2013 році зменшились порівняно з 2009 роком, що є негативною зміною. Також за індикаторами норми прибутку на активи та на капітал можна побачити, що банківська система за 2009-2011 роки була нерентабельною. Погіршилися й базові показники прибутковості. Так, співвідношення процентної маржі до валового доходу у 2013 році склало 58,56%, що на 5,59 процентних пункти менше ніж в попередньому році, а співвідношення непроцентних витрат до валового доходу становило 65,95%, що на 4,5 процентних пункти більше ніж у 2012 році. Базові індикатори ліквідності у 2013 році порівняно з 2012 роком зросли. Позитивною рисою є зменшення у 2013 році порівняно з попереднім значення індикаторів, що відповідають за чутливість до ринкового ризику, а саме співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу, співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів та співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань. Також покращився індикатор співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів за рахунок зменшення у 2013 році частки недіючих кредитів. За індикатором співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів можна побачити, що найбільше банківська система кредитує нефінансові корпорації. Так, їх частка в сукупних валових кредитах на 01.01.2014 становить 73,48%.

У цілому можна сказати, що банківська система України станом на 01.01.2014 є фінансово нестійкою, але така оцінка є відносною, адже рекомендованих значень цим індикаторам на сьогодні не встановлено. Із цієї причини ця методика недостатньо оперативно виявляє фінансові ускладнення, що не дає змогу відповідним органам вчасно відреагувати на них. Крім того, така методика дає лише одномоментну характеристику становища банку на дату складання звітності, хоча показники, за якими визначається фінансова стійкість, постійно змінюються, тобто є динамічними [7].

ВИСНОВКИ

Отже, у статті було виявлено, що сьогодні банківська система України є фінансово нестійкою. Щоб підвищити фінансову стійкість комерційного банку, необхідно оперувати цілим комплексом заходів і методів, під час управління активами і пасивами банку, прибутковістю та ризиками.

Для покращення фінансової стійкості банкам потрібно контролювати не тільки достатність, але й якість власного капіталу, підтримувати якість активів, залучати на обслуговування фінансово стійких клієнтів, планувати рух грошових потоків за окремими періодами, контролювати структуру активів і ступінь ризику активів, дотримуватися співвідношення термінів залучення і розміщення ресурсів, а також у межах рекомендованого нормативу дотримуватися співвідношення залучених і розміщених ресурсів за видами валют.

Проаналізувавши фінансову стійкість банківської системи України, можна виділити найголовніші напрями її забезпечення за допомогою:

- посилення ефективності та якості аналізу й оцінювання фінансової стабільності банків;
- збільшення рівня капіталізації;
- підвищення обсягу банківських послуг;
- покращення системи депозитного страхування;
- підкріплення правового захисту всіх різновидів діяльності банків;
- нарощування практики оцінювання ризиків.

Необхідно зазначити, що стійка фінансова система утворюється не тільки для загальнодержавних (суспільних) інтересів, а також і на користь приватного сектора, суб'єкти якого значною мірою її забезпечують.

Фінансова стабільність України може бути збережена при консолідованій реалізації засад різних політик, поєднанні макроекономічних і мікроекономічних факторів впливу, а також за наявності системи ефективного нагляду за розвитком фінансової інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І. Стійкість банківської системи / О. І. Барановський // Фінанси України. — 2007. — № 9. — С. 75—81.
2. Васюренко О. В. Моделі оцінки банківської діяльності для забезпечення стабільності банківської системи : монографія / О. В. Васюренко, О. М. Тридід, Г. М. Азаренкова. — К. : УБС НБУ, 2010. — 322 с.
3. Колодізев О. М. Забезпечення стабільності банківської системи на основі підвищення ефективності управління капіталізацією вітчизняних банків [Електронний ресурс] / О. М. Колодізев, В. О. Лесик. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2012_1/32_03_01.pdf.
4. Коваленко В. В. Оцінка фінансової стійкості банківської установи для розробки антикризової стратегії її діяльності / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 12. — С. 95—108.
5. Литвинов В. В. Удосконалення методичного підходу до оцінки фінансового стану банку на основі побудови інтегрального показника / В. В. Литвинов // Управління розвитком. — 2012. — № 14. — С. 94—96.
6. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика індикаторів фінансової стійкості [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua.
7. Завадська Д. В. Оцінка фінансової стійкості сучасної банківської системи України [Електронний ресурс] / Д. В. Завадська, А. С. Бордюжа. — Режим доступу : www.rusnauka.com/12_KPSN_2012/Economics/1_108549.doc.htm.

REFERENCES

1. Baranovskyi, O.I. (2007), "The stability of the banking system", *Finansy Ukrainy*, no. 9, pp. 75-81.
2. Vasiurenko, O.V., Trydid, O.M. and Azarenkova, H.M. (2010), *Modeli otsinky bankivskoi diialnosti dlia zabezpechennia stabilnosti bankivskoi systemy* [Valuation banking to ensure the stability of the banking system], monograph, Kyiv, UBS NBU, Ukraine.
3. Kolodiziev, O.M., and Lesyk, V.O. (2012), "To ensure the stability of the banking system by improving management efficiency capitalization of domestic banks", available at: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2012_1/32_03_01.pdf (access November 13, 2014).
4. Kovalenko, V.V. and Krukhmal, O.V. (2007), "Assessment of the financial soundness of the banking institution for the development of anti-crisis strategy of its activities", *Actual Problems of Economics*, no. 12, pp. 95-108.
5. Lytvynov, V.V. (2012), "Improving methodological approach to assess the financial condition based on constructing an integrated parameter", *Upravlinnia rozvytkom*, no. 14, pp. 94-96.
6. The official site of the National Bank of Ukraine. Statistics indicators of financial stability, available at: www.bank.gov.ua (access November 07, 2014).
7. Zavadska, D.V. and Bordiuzha, A.S. (2012), "Assessment of financial stability of the modern banking system of Ukraine", available at: www.rusnauka.com/12_KPSN_2012/Economics/1_108549.doc.htm (access November 07, 2014).

УДК 65: 336

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Богма О.С., к.е.н., доцент

*Запорізький національний університет,
Україна, 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

Miledi1982@mail.ru

Стаття присвячена дослідженню основних підходів до формування фінансового механізму як основи управління фінансами та однієї з ключових підсистем загальної системи управління підприємством. Проаналізовано трактування сутності категорії фінансовий механізм вітчизняними та зарубіжними науковцями. На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що й до сьогодні не існує єдиної думки щодо визначення сутності фінансового механізму, таким чином наводиться визначення фінансового механізму підприємства у найбільш загальному вигляді як системи управління фінансами підприємства, яка призначена для організації взаємодії фінансових відносин і фондів фінансових ресурсів. Виявлено, що методологія формування й реалізації механізму управління фінансами підприємств змінювалася упродовж історичних періодів його становлення залежно від рівня розвитку економічних відносин. При цьому, встановлено, що більшістю науковців концептуальні підходи до визначення механізму управління фінансами трактуються, виходячи з положень системного та процесного підходу. Обґрунтовано, що для досягнення максимально ефективного розвитку підприємства, форми і методи фінансового механізму потребують інтеграції різних підходів. Отже, для підвищення ефективності формування й дієвості фінансового механізму запропоновано застосування інтегрованого підходу, що має включати не лише системний й процесний, а й комплексний, критеріальний та програмно-цільовий підходи. Розглянуто сутність та особливості застосування системного, процесного, комплексного, критеріального та програмно-цільового підходів у межах формування фінансового механізму підприємства з метою забезпечення стійкого розвитку суб'єкта господарювання. Систематизовано основні завдання управління фінансами в рамках фінансового механізму, сформованого на основі інтегрованого підходу.

Ключові слова: фінансовий механізм, система управління фінансами, фінансовий менеджмент, системний підхід, процесний підхід, інтегрований підхід.

Богма Е.С. ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ / *Запорожский национальный университет, Украина*

Статья посвящена исследованию основных подходов к формированию финансового механизма как основы управления финансами и одной из ключевых подсистем общей системы управления предприятием. Проанализирована трактовка сути категории финансовый механизм отечественными и зарубежными учеными. На основании проведенного анализа сделан вывод, что до сих пор не существует